

**KRATKI ESEJ O INFORMATICI:
JEDAN ELEMENTARNI SKUP PITANJA PREMA TEORIJI DRUŠTVA
KOJA RAZLIKUJE PROIZVODNJU INFORMACIJA**

MILAN NIKČEVIĆ

*Željezara »Boris Kidrič«
Nikšić*

1. Prethodna opšta prinapomena: Često prizivana u posljednje vrijeme "teorija informacije" moguća je jedino kao momenat opšte teorije društva, jednako kao što je "informatika" momenat opšte društvene proizvodnje. Ozbiljna i evidentna nedostajanja pouzdanih hipotetičkih projekcija opšte teorije društva i njihove supstitucije parcijalnim – stoga: ideološkim – konstrukcijama, u čitavim stihijama i poplavama "teorijskih" elaboracija informacijske problematike pojavljuju se kao proizvoljna literarisanja, gotovo zanemarljive racionalno-saznajne vrijednosti i niske ideološke efikasnosti. U smjeru konstituisanja mogućih teorija društva – čemu posljednjih godina bitan doprinos daju određeni pokušaji na demistifikacijama brojnih naučno-saznajnih dogmi – vjerovatno da je i moguće i potrebno posredovanje te izgradnje i kroz tretman informacije. Na takvim intencijama jeste i nekoliko pitanja koja slijede.

2. Ako poslije izvjesnog pada "dovršenih" saznanja o društvu i "izvjesnih" "teorija" jedino još opstaje, može i mora da opstane, relativistička hipoteza o društvu kao proizvodnji društva, onda time biva implicirana i prva saznajna hipoteza o teoriji društva kao o momentu stvarne proizvodnje društva. Uposebljavanje u "informatici" to se onda pojavljuje kao proizvodnja informacija, i njome sadržano saznanje.

Iz ovakvog trivijalnog početka – da je informacija kao takva sadržana u proizvodnom opstojanju kapitala, rada, profita i legitimiteta, da ona predmetno jeste proizvodna komunikacija između posebnih i pojedinačnih momenata društvene reprodukcije – da li je moguća prva aksiomatizacija da predmetno posredovanje podjele rada postavlja informacijsku proizvodnju kao momenat podjele rada: da društvena proizvodnja proizvodi vlastiti momenat proizvodnje informacija, proizvodi sebe u posebnosti proizvodnje informacija?

3. Ako prvi čin proizvodnje informacija jeste proizvodnja potreba za informacijama, da li se može izvesti da se posebnost informacijske proizvodnje pojavljuje onda kad posebni i pojedinačni momenat društvene proizvodnje nema, ne sadrži, ili mu je taj sadržaj priviran, vrijednost i moć potrebnu za proizvodnju potrebne mu informacije: iza "rasta složenosti društvene proizvodnje" koji za rezultat daje posebnost informacijske proizvodnje pozitivno jesu: proizvodnja društvene moći koja se legalizuje kao institucionalizacija određene informacijske proizvodnje (tra-

dicionalni primjer: administracija), proizvodnja instrumentalnog i komunikacijskog tehničkog momenta društvene proizvodnje (tradicionalni primjer: proizvodnja obrazovanja, također tehnizacija administracije), da bi se u posebnosti informacijske proizvodnje uspostavio posebni imanentni identitet kao informacijska društvena moć posredovana vlastitom kapitalizacijom (tradicionalni primjer: "evropski racionalizam", i nova varijanta "automatske obrade podataka").

Sociološko svodjenje ovog pitanja dobija prije svega sljedeći oblik: koji društveni entiteti i u kojim uslovima društvene proizvodnje imaju potrebu, ili mora da imaju potrebu, za posebno proizvedenim informacijama, i kojim informacijama (?); odnosno: odakle, kako, zašto, itd. biva proizvedena posebna društvena moć – proizvedena posredovano posebnom vrijednošću, kapitalom i radom – kao društvena moć proizvodnje informacija?

4. Ovakva aksiomatizacija informacijske proizvodnje pretpostavlja postuliranje informacije kao radnog proizvoda, i kao proizvođače vrijednosti: ne radi se, dakle, onda o "misli", o "svijesti", o "znanju", o "literaturi", o transcendentnoj "informaciji", itd. Kao proizvod o svijetu proizvoda, da li onda informacijski proizvod jeste vrijednost, i, ako jeste, kakva je "logika" ostvarivanja informacijskog proizvoda kao vrijednosti (?); odnosno: kako informacijska proizvodnja rekonstruiše reprodukciju legitimiteta, profita, rada i kapitala? Takođe: koliko i kako je vrijednost, proizvedena strukturiranim legitimitetima, sama posredovana vlastitim legitimitetom, radom, kapitalom i profitom, i koja je "autonomna logika" te proizvodnje vrijednosti, sa autonomnom podjelom rada?

5. Tradicionalna pozitivirana politekonomija ne može da otvori put ka rješavanju prvog i posljednjeg problema, niti, ako ga se slučajno dohvati, problema vrednovanja informacijskog proizvoda; i to ne može da ga riješi jer ne može da postavi dovoljno pitanje: kao ni u analizi "robe" ni ovdje nije dovoljno, pa dakle ni valjano, posredovanje upotrebnom i prometnom vrijednošću. (Na ovim pravcima je vjerovatan i značaj posredovanja opšte teorije proizvodnje vrijednosti kroz teoriju proizvodnje informacija). Problem je sljedeći: Konceptualni okvir upotrebne i prometne vrijednosti opstojiv je ako prometna vrijednost sadrži priviranje u momentu upotrebne vrijednosti, odnosno ako je upotrebna vrijednost deprivirana u momentu prometne vrijednosti; informacijski proizvod je nepodvediv pod ovaj okvir: na tom nivou analize informacijski proizvod proizvodi ukidanje dihotomije prometna - upotrebna vrijednost jer ukida momenat priviranja – informacijski proizvod ukoliko jeste utoliko je depriviran. (Na ovom problemu slomili su se neki smjeliji pokušaji analize informacijske proizvodnje.)

Dakle: da li treba prvo postaviti pitanje kako privirati informacijski proizvod – kako ga, dakle, ostvariti kao vrijednost (?); ili: kako u informacijskoj proizvodnji raspolutiti identitet pojedinačnog i posebnog predmetnog opstojanja i, s druge strane, prisvajanje predmetnog sadržaja informacijskog proizvoda? Ili, čak: da li treba radikalno rekonceptualizovati sveto proizvodno trojstvo proizvodnja – priviranje – prisvajanje (a da pri tome čuvena tema "ukidanje podjele rada" ne ostane proizvoljno literarisanje – a da li onda takve intencije ukidaju dijalektiku, i negativnu, opšteg, posebnog i pojedinačnog)?

6. Neka poslije ovakve napomene uslijedi jedan ovakav podskup pitanja: ako je prvi čin proizvodnje informacijâ proizvodnja informacijskih potreba, da li je onda

sljedeći emancipacija posebnih i pojedinačnih položaja i uloga od proizvodnje informacija (?); da li priviranje proizvodnje informacija pretpostavlja priviranje potreba za informacijama (?); da li je prvo pojavljivanje kapitalizacije u proizvodnji informacija podjela rada unutar ove proizvodnje i disociiranje upotrebne vrijednosti informacijskog proizvoda posredovanjem kroz proizvodnju podataka (?); da li je proizvodnja posebnih jezičkih sistema kapitalizacija proizvodnje informacija (?); da li je i kako informacijska proizvodnja proizvodnja prinude (?), itd., itd.

Sva ova i ovakva pitanja treba vratiti na analizu robe: da li će se onda upotrebna vrijednost i prometna vrijednost pojaviti kao nedovoljne, kao momenti društvene proizvodnje prvenstveno posredovani proizvodnjom tržišta, proizvodnja tržišta kao posredovanje moći, itd., itd. (Jedna digresija: da li je potrebno postavljanje prometne vrijednosti kao informacijske proizvodnje, posebno-jezički posredovane (?); ili: da li tzv. planska privreda jeste izdaja tradicionalnog koncepta robne proizvodnje, ukoliko sama, tzv. planska privreda, jeste apsolutizacija tržišta predmetno posredovana kao totalitaristički informacijski obuhvat i pozitiviranje totaliteta u momentu legalističke proizvodnje tržišta kao takvog (?), itd.)

7. Poslije ovih pitanja moglo bi se stići negdje oko početka, oko početka koji je počeo i tradicionalnu nauku o proizvodnji vrijednosti, kao posredovanju proizvodnje ljudi i života: Kod proizvodnje informacija opet se pojavljuje pitanje vrednovanja proizvodnje i proizvoda, vrednovanje ljudi; odnosno: saznajna legalizacija djelujućeg legitimiteta ("racionalizam nužnosti" koji nije slučajno u krizi paralelno sa objavljivanjem i problematizacijom "informacijske proizvodnje").

Da je rezonovanje vrijednosti iz rada, kapitala i profita nedovoljan okvir, dovoljno je dokaza u tradicionalnoj nauci; dokaz je i pojavljivanje legitimiteta u obliku ideologije "radne teorije vrijednosti", kao i u obliku drugih brojnih ideologija. Ako uvođenje razlikovanja informacijske proizvodnje u društvenoj reprodukciji očituje pozitivno na rečeni način problem vrednovanja, da li je onda i početak teorijskog rezonovanja moguć kao dedukcija te razlike?

8. Ako se u tradicionalnim okvirima radi o proizvodnji "roba", odnosno o proizvodnji uslova za proizvodnju, da li se onda u aktuelnom okviru radi o proizvodnji vrijednosti, odnosno o proizvodnji same proizvodnje (?); ili: ako je "tržište" bilo onostrana zadatost, iza koje stoji mistifikovana "proizvodnja tržišta", da li je onda informacijska proizvodnja pojavljivanje proizvodnje kao takve u momentu emancipovane društvene moći? Jer, ukoliko informacijska proizvodnja, njeno razlikovanje unutar društvene proizvodnje, jeste emancipacija vrednovanja, jasno je da ona predmetom jeste momenat reprodukcije društvene moći; i tradicionalna društvena moć (literarni primjer: već rečeno "proizvodnja tržišta") za predmet rada ima vrednovanje, jeste reprodukcija u momentu vrednovanja.

Da li je onda prvi momenat, ili: prvi predmetni oblik kapitala informacijske proizvodnje sama "struktura" društvene moći, odnosno sama reprodukcija društvene moći? Ako se tu vrijednost legitimiše, da li se onda time relativizira samo vrednovanje – ili se relativizira utoliko ukoliko je "relativistička" reprodukcija društvene moći, ili se relativizira utoliko ukoliko je vrednovanje neposredno "relativnije" nego ono u tradicionalnoj proizvodnji "roba"?

Da li, posebno u nekim socio-ekonomskim sistemima, u sistemima u kojima se proizvodnja društvene moći još nije emancipovala od tradicionalnih okvira, ovdje

treba ukazati na opasnost vrednovanja u obliku "praznih apstrakcija": ukoliko se imperativno vrednovanje po mandatu društvene moći ne identifikuje po svim momentima proizvodnje vrijednosti, i do upotrebne vrijednosti, ostaće samo fikcija vrednovanja, ili literarno uspostavljena društvena moć.

9. Nije digresija, nego prvi problem oko čitave stvari: vjerovatno bi prije svih pitanja trebalo problematizovati moderno pojavljivanje tzv. problema legitimacije – da li se zapravo radi o momentu informacijske proizvodnje i takvog pojavljivanja proizvodnje društvene moći, s jedne, i vraćanju legitimiteta iz onostranosti, s druge strane? Da li, prije svega, samo pozitiviranje proizvodnje društvene moći pozitivira i dovršavanje proizvodnje vrijednosti u samom vrednovanju (?); odnosno: da li razlikovanje informacijske proizvodnje deprivira proizvodnju vrijednosti u definišućem momentu proizvodnje društvene moći?

Sociološko svodenje postavlja pitanja u pravcima kapitalizacije i njenih momenata: kapitalizacije informacijske proizvodnje, ali koje je samo momenat stvarne kapitalizacije proizvodnje društvene moći: vrijednosti medjuzavisnosti se sada "neposredno" pojavljuju, red stvari nije zadat nego se proizvodi ovdje, a: ta proizvodnja jeste i posebna reprodukcija moći, jeste proizvodnja različitih moći medju društvenim entitetima, za rezultat ima različite mogućnosti prisvajanja vrijednosti. Drugo: da li je moguća informacijska proizvodnja kao autonomna moć, ili: koliko je informacijska proizvodnja određena legitimacijskim nasljedjima, koliko je i kako limitirana opstojećom proizvodnjom društvene moći (?); ili: kakve su informacijsko-proizvodne mogućnosti autonomnih ili alternativnih moći?

10. Da li sad treba preispitati tradicionalne koordinate vrijednosnog okvira proizvodnje: ako iza vrijednosnog relativizma koji implicira identitet proizvodnje društvene moći i informacijske proizvodnje ipak ne stoji prikrivena dogma vrijednosnog apsolutizma – zvao se on rad, kapital, ili bilo kako – a da ni sama proizvodnja vrijednosti ne bi bila mistifikovana tradicionalnim zadatostima – kao što je "napredan" ekonomizam ili sociologizam sa svojim "logikama" proizvodnje – da li onda opet informacijska proizvodnja postavlja zadatak rekonceptualizacije proizvodnje i njenog vrednovanja: kako, proizvodnjom proizvodnje, deprivirati moć i prisvajanje?

Ako proizvodnja i prisvajanje informacijskog kapitala uspostavljaju sebe kao dominante društvene proizvodnje, koliko moć, priviranje i prisvajanje mogu dalje da rade posredovanjem u tradicionalnim dogmama preinformacijske proizvodnje vrijednosti? Ovdje prvo treba problematizovati prvi momenat legalizacije, tzv. pravni sistem: da li se tu "najpozitivnije" radi ne o anticipaciji informacijske proizvodnje, već o fenomenologiji društvene proizvodnje u novom kvalitetu? Da li, na primjer, konceptualizacija nove proizvodnje vrijednosti pretpostavlja, kao vlastiti momenat, ukidanje dogmi tradicionalnih pravnih legalizacija (?); na primjer, za dogmu o ekvivalentu je jasno da je stabilno funkcionisala kao ideološki instrument legalizacije određenih proizvodnji; ali i da to i takvo funkcionisanje ostaje bez svojih sadržinskih pretpostavki; ako se vrijednosni mandat jasno da društvenim moćima, da li je posredovanje moći informacijskom proizvodnjom dovoljan, na primjer, uslov legalizacije proizvodnje (?); ili: kakav oblik dobijaju determinante istorijski prevladanih momenata proizvodnje vrijednosti, oblika koji jesu, dakle, i dalje aktuelni, ali sad kao momenti (?); pa do: koja to proizvodnja

potreba proizvodi potrebu za "komunikacijskom" proizvodnjom vrijednosti, ili samog okvira vrednovanja (?); itd.

11. Da li bi sav problem valjalo posredovati istorijski, kroz, na primjer, jednu moguću popularnu varijantu istorije "akumulacija", formulisano kao, na primjer, problem „prvobitne“ i „opšte“ akumulacije "informatijskog kapitala" (?); da li bi se, s druge strane, tako zaobilaznim putem opet stiglo do "metafizičke ontologije" kao transcendensa proizvodnje vrijednosti, ili bi se otvorio put ka drugačijim projekcijama.

Problem može da bude relevantan zbog rekonstrukcije logike istorijske determinisanosti društvene reprodukcije koja razlikuje proizvodnju informacija ako to razlikovanje nije palo s neba: da li informatijska proizvodnja postavlja kao vlastite momente tradicionalnu proizvodnju jezika i prava, na primjer, kao momente vlastite kapitalizacije, kao momente vlastite akumulacije kapitala (?); i isto važi za "nauku". Da li onda "sistem", kao opšti oblik informatijskog kapitala, jeste samo do sopstvene svijesti dovršena kapitalizacija informatijske proizvodnje (?); i, što je posebno od značaja, da li je sistem rezultat, ili ipak on traži određeni rezultat: kako se totalitet, pojavivši se u sistemu, dalje vraća do sebe?

Ako zlu beskonačnost složenosti sistema – ili: informatijskog kapitala – može da ukine jedino posredovanje posebnog i pojedinačnog, problem postaje sociološki kao takav: u proizvodnji i reprodukciji vrijednosti i potreba moraće se opet poslužiti lukavstvom priviranja – ili: priviranje kao društveni sadržaj posebnog i pojedinačnog –, odnosno: da li će informatijska proizvodnja definitivno uspostaviti društvenu moć kao svojinu, i, obrnuto: da li, za razliku od tradicionalnog reda stvari, ovo obavezuje društvenu moć na utemeljenje u proizvodnji, u prisvajanju i priviranju informatijskih sistema?

12. Ili: u čemu je "istorijski dobitak" ukidanja proizvodnje nasljedja i proizvodnje tržišta proizvodnjom "informatijskih sistema"? Ako se definitivno radi o društvenoj moći, da li se opet radi i o njenoj raspodjeli (?); ili: da li su razlikovanjem informatijske proizvodnje proizvedene i pretpostavke za ukidanje logike raspodjele: da li se radi o iluziji o "neograničenim resursima" u autonomnim proizvodnjama informatijskih kapitala, ili o reinterpretacijama nužnog zla poznatog kao prinuda, o prinudi u emancipovanom obliku, da li se radi o novom lukavstvu legitimiteta, o njegovoj novoj ekspanzivnoj konsolidaciji?

Vjerovatno istorija opet nije dovršena, a legitimitet sadrži i proizvodnju potreba za njim; ako je, uz sva posredovanja istorijama i kapitalizacijama zadat i kao posredovan u pojedincima, informatijska proizvodnja postavlja i jedan skup posljednjih pitanja: da li razdvajanje informatijske proizvodnje proizvodi i posebna posredovanja pojedinca kroz društvenu reprodukciju, da li taj moment proizvodnje vrijednosti pretpostavlja emancipacije, ili i te emancipacije sadrže kao vlastite pretpostavke i osobene prinude (?), itd., itd.

Dodatak: O potrebi sociološkog prevrednovanja dijaloga

Kao aplikacija gornjih pitanja, predstavlja se nekoliko upozorenja o trivijalnom problemu dijaloga:

I. Dijalog nije nikakva „slobodna razmjena ideja“, nego poseban modus informatijske proizvodnje, sasvim određen relevantnim momentima društvene strukture, odnosno svojim djelovanjem u procesima društvene vrijednosti.

II. Područje rada dijaloga nije apstraktno otvoreno, nego je određeno potrebama za određenim dijaloškim posredovanjem određene proizvodnje vrijednosti, a iza čega onda jesu proizvođači i proizvodnja potreba.

III. "Opštost", "zajedništvo" ili "saglasnost" kao imanentno dijaloške osobnosti jesu samo ideološke mistifikacije određenog zadovoljavanja određenih potreba određenih vlasnika dijaloga.

IV. Dijalog je nepostojeći kao neka imaginarna pojava, i sam pretpostavlja vlastiti kapital, rad i profit, sa vlastitim legitimitetom, dakle i prisvajanje i priviranje kapitala, rada, profita i legitimiteta.

V. Dijalog niti je niti može biti nekakva slobodno-prisvojna institucija, nego je prisvajanje dijaloške proizvodnje određeno mjestom i djelovanjem u procesu društvene reprodukcije; iza ideološke fikcije "slobodnog učešća" stoji proizvodni rezon upravljanja, regulacije i kontrole.

VI. Niti je dijalog liberalni festival mišljenja, nego je kao dijaloška informacijska proizvodnja utemeljen podjelom rada, da bi i sam na prividu komunikacijskog prevladavanja podjele rada reprodukovao i podjelu rada u kojoj je situiran i proizvodio vlastitu podjelu rada.

VII. Dijalog niti je marginalna difuzija građanske kulture niti može biti mjesto odlučivanja: njegov domet i rezultat može biti prisvajanje posebne informacijske moći, u okvirima određene proizvodnje društvenih moći; mandat te moći može biti jedino legitimisan rezultatom u obliku proizvedene vrijednosti.